

Nr 55

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för avskrivning av vissa studielån; given Stockholms slott den 17 februari 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag om stöd från och med den 1 juli 1961 åt de studieskuldsatta genom avskrivning av 25 procent av kapitalsskulden å studielån med statlig kreditgaranti samt å lån från statens lånefond för universitetsstudier och allmänna studielånefonden ävensom å lån för studier från värnpliktslånefonden. Ifrågavarande avskrivning förutsättes äga rum vid första amorteringstillfället efter det att systemet trätt i kraft. Avskrivningen föreslås omfatta för budgetåret 1961/62 den då befintliga skulden i fråga om såväl lån, vilka börjat amorteras före den 1 juli 1961, som lån vilka börjar amorteras under nämnda budgetår. Från och med budgetåret 1962/63 skall enligt förslaget avskrivningen omfatta lån, som börjar amorteras under respektive budgetår. Kreditinstitut, som utlämnat studielån med statlig kreditgaranti, förutsättes bli ersatta för det avskrivna lånebeloppet genom utbetalning från det under åttonde huvudtiteln upptagna anslaget till kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti. För ifrågavarande ändamål äskas för budgetåret 1961/62 ett förslagsanslag av 22 miljoner kronor. Garantilånenämnden föreslås bli den myndighet, som i första hand skall svara för centrala åtgärder i samband med förslagens genomförande. Kostnaderna för avskrivning av studielån ur de berörda statliga lånefonderna — 15 miljoner kronor budgetåret 1961/62 — förutsättes bli debiterade respektive fond. För den minskning av inflytande amorteringar, som avskrivningen medför, bör fonderna enligt förslaget successivt kompenseras genom en motsvarande ökning av investeringsanslagen till dem. Under kapitalbudgeten erfordras dock nästa budgetår ingen medelsanvisning för detta ändamål.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 februari 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, fråga angående åtgärder för avskrivning av vissa studielån och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under bilagan åttonde huvudtiteln, punkten 325, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1961/62 till Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti beräkna ett förslagsanslag av 22 000 000 kronor.

Sedan detta ärende numera färdigberetts, får jag ånyo anmäla detsamma.

I. Inledning

Den 23 maj 1951 framlade 1944 års allmänna skattekommitté ett betänkande angående studiekostnaders behandling i beskattningshänseende (SOU 1951: 13). Betänkandet innehöll förslag till rätt i vissa fall till avdrag vid inkomsttaxeringen för kapitalavbetalning av studieskuld. Efter sedvanlig remissbehandling av betänkandet förordnade Kungl. Maj:t den 20 juni 1952, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till skattelagssakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det åt dem anförtrodda utredningsuppdraget.

Skattelagssakkunniga¹ har i anledning härav med en den 20 januari 1960 dagtecknad skrivelse överlämnat ett betänkande i ämnet »Studiekostnader vid beskattningen» (SOU 1960: 6), innefattande författningsförslag med bestämmelser om avdrag i vissa fall för amorteringar av studieskulder.

I det följande kommer till en början att redogöras för de olika former av studielån som det statliga studiesociala stödet innefattar. Därefter redo-

¹ Regeringsrådet F. H. Björne, ordförande, och kammarrättsassessorn E. G. Eklund.

visas de i skattelagsakkunnigas betänkande framställda förslagen jämte en sammanfattning av de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen. I anslutning till beredningen av skattelagssakkunnigas betänkande har inom finansdepartementet utarbetats en promemoria angående stöd åt de studieskuldssatta, dagtecknad den 23 augusti 1960 och i det följande benämnd *förslagspromemorian*. Vidare har inom finansdepartementet utarbetats en promemoria angående vissa tekniska frågor rörande avskrivning av studielån, dagtecknad den 22 december 1960 och i det följande benämnd *den tekniska promemorian*.

En redogörelse kommer att lämnas för såväl de förslag angående viss avskrivning av studielån som framlagts i nyssnämnda promemorior som remissinstansernas synpunkter härpå. I anslutning därtill redovisas även de kostnader som ett förverkligande av ifrågavarande förslag kan beräknas medföra. Slutligen kommer att till Kungl. Maj:ts prövning framställas mina förslag i ämnet.

II. Nuvarande former av lånestöd åt studerande

Ur statens lånefond för universitetsstudier (SFS 1956: 578, ändr. 1960: 407) kan universitets- och högskolestuderande med god studiebegåvning utan säkerhet av borgen efter behovsprövning erhålla studielån (s. k. *räntefritt studielån*) av högst 2 500 kronor för år. När särskilda omständigheter därtill föranleder kan lånebeloppet höjas upp till 3 500 kronor. Studielånen är räntefria till och med andra året efter det kalenderår, då låntagaren varit berättigad att lyfta sista delen av honom senast tilldelat lån. Därefter utgår ränta (med för närvarande 2 ½ procent). Lånen beviljas av statsstipendienämnderna samt utlämnas och administreras av postsparbanken. Samtidigt med att nytt eller fortsatt lån beviljas fastställer vederbörande statsstipendienämnd amorteringsvillkor för hela den dittills beviljade lånesumman. Därvid gäller som regel, att amorteringen påbörjas tredje året efter det då lån senast beviljades samt att låntagaren alltid skall ha återbetalt sina studielån före utgången av femtonde året efter det då lån senast beviljades honom. Generalpoststyrelsen kan medge förändringar i amorteringsvillkoren. Om styrelsen inte anser sig kunna bevilja begärd förändring, skall ärendet överlämnas till garantilånenämnden för prövning och avgörande.

Vid utgången av 1960 uppgick den sammanlagda utlåningen från fonden till 54,9 miljoner kronor. Utlåningen beräknas 1960/61 till 12,6 miljoner kronor och 1961/62 till 13,6 miljoner kronor; den utgjorde 7 miljoner kronor 1956/57, 8,1 miljoner kronor 1958/59 och 9,2 miljoner kronor 1959/60. De inflytande amorteringarna beräknas 1960/61 till cirka 1,6 miljoner kronor.

Studielån med statlig kreditgaranti (*garantilån till studerande*) är den för universitets- och högskolestuderande vanligaste låneformen (SFS 1950: 469,

ändr. 1956: 260, 1956: 579, 1960: 405). Lånen skall avse studiekostnader och kan utgå till studerande som ådagalagt studielämplighet och är i behov av studiekredit. Lånen, som beviljas för ett år i sänder av statsstipendie-nämnderna, utlämnas av riksbanken, affärsbanker, sparbanker m. fl. utan annan säkerhet än den statliga garantien. Räntesatsen (för närvarande $5 \frac{1}{4}$ procent) fastställs av Kungl. Maj:t i anslutning till det allmänna ränteläget. Något högsta lånebelopp är ej fixerat; det individuella lånebehovet är avgörande för lånets storlek, som bestäms av statsstipendie-nämnderna på grundval av en av sökanden uppgjord budget. Fortsatt lån kan erhållas så länge låntagaren kan styrka att studier bedrivs med omsorg och framgång. Varje gång nytt eller fortsatt lån beviljas, fastställer statsstipendie-nämnden amorteringsplan för hela den dittills beviljade lånesumman. Planen börjar löpa tre år senare om inte utbildningen då fortfarande pågår. Amorteringstiden får bestämmas till högst femton år, och amorteringens början sättes i regel till tredje året efter det då kreditgaranti senast beviljades. Förändringar i amorteringsvillkoren kan i vissa fall beslutas av vederbörande kreditinstitut eller eljest av garantilånenämnden.

Den sammanlagda lånesumman avseende lån av förevarande slag med statlig kreditgaranti uppgick den 30 juni 1960 till 130,1 miljoner kronor. Totalt utlånades under 1959/60 37,3 miljoner kronor. Utlåningen uppgick till 22 miljoner kronor 1956/57 och 33 miljoner kronor 1958/59. Stegringen under de senaste budgetåren torde främst sammanhänga med det ökade studerandeantalet.

I enlighet med beslut av 1952 och 1957 års riksdagar har tillkommit en speciell låneform, *garantilån åt flyktingstudenter* (SFS 1952: 570; ny författning 1957: 276). Numera är emellertid, efter beslut av 1960 års riksdag, flyktingstudenter i studiesocialt hänseende jämställda med svenska universitets- och högskolestuderande och kan alltså erhålla garantilån på samma villkor som gäller för övriga studerande. Den sammanlagda lånesumman av tidigare beviljade studielån med statlig kreditgaranti åt flyktingstudenter uppgick den 30 juni 1960 till cirka 500 000 kronor.

Genom lån med statlig kreditgaranti åt den som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen (s. k. *akademikerlån*), (SFS 1946: 676; ändr. 1956: 580) kan vederbörande givas möjlighet till en planmässig amortering av samtliga sina studieskulder genom att dessa sammanföres till ett lån med statlig kreditgaranti. Med jämförlig examen avses bland annat examen som avlagts av folkskollärare, hortonomer, teckningslärare och sjukgymnaster. I akademikerlån ingår inte lån från lånefonden för universitetsstudier, allmänna studielånefonden eller från värnpliktslånefonden, vilka lån även efter examen består såsom separata. Fråga om akademikerlån blir i praktiken aktuell antingen för den som förutom studielån med statlig kreditgaranti — garantilån till studerande — har bank- eller privatlån eller för den som uteslutande har lån av det senare slaget. Beslut om den statliga kredit-

garantien fattas av garantilånenämnden. Den prövning som härvid sker syftar bland annat till att i förekommande fall begränsa lånebeloppet till vad som kan anses motsvara normala studiekostnader med hänsyn till den sökandes examen. Amorteringen påbörjas i allmänhet inom ett år efter avlagd examen. I övrigt gäller samma regler som för garantilån till studerande. Lånesumman av akademikerlån var 61,4 miljoner kronor den 30 juni 1960. Utlåningen uppgick 1956/57 till 12,4 miljoner kronor, 1958/59 till 6,8 miljoner kronor och 1959/60 till 6,4 miljoner kronor. Av det utlånade beloppet sistnämnda budgetår hänförde sig 3,7 miljoner kronor till överflyttade garantilån till studerande och garantilån åt flyktingstudenter. Amorteringarna under budgetåret 1959/60 utgjorde 8,8 miljoner kronor. Akademikerlånen kan successivt väntas avta i omfattning.

Ur allmänna studielånefonden beviljas enligt allmänna studiehjälpsreglementet (SFS 1958: 326; ändr. 1959: 326, 1960: 203) *räntefria studielån till elever vid vissa högre yrkesutbildande skolor*, nämligen sådana skolor som är statliga eller ställda under statlig tillsyn och som icke är hänförliga till kategorien universitet och högskolor. Beslut om tilldelande av dylika lån fattas av studiehjälpsnämnden, som också fastställer amorteringsvillkor. I alla andra hänseenden gäller samma bestämmelser som för lån från lånefonden för universitetsstudier. Den sammanlagda utlåningen från allmänna studielånefonden uppgick vid utgången av 1960 till 86,6 miljoner kronor. Utlåningen beräknas 1960/61 till 19 miljoner kronor och 1961/62 till 22 miljoner kronor; den utgjorde 11,4 miljoner kronor 1956/57, 16,5 miljoner kronor 1958/59 och 18,5 miljoner kronor 1959/60. De inflytande amorteringarna beräknas 1960/61 till 7,5 miljoner kronor.

Ur värnpliktslånefonden kan räntefritt lån, *värnpliktslån*, enligt en särskild kungörelse (SFS 1945: 494; ändr. 1960: 241) beviljas värnpliktig, som helt eller delvis undergått utbildning till värnpliktig officer, underofficer eller reservofficer eller som skadats till följd av olycksfall eller annorledes ådragit sig sjukdom under militärtjänstgöring. Lån beviljas endast i den mån så prövas erforderligt för underlättande av den sökandes yrkesutbildning eller för utövande av yrke eller näring, varav sökanden har sin bärning, eller för övergång till annan verksamhet, allt under förutsättning att förhållanden under militärtjänstgöringen bidragit till att framkalla eller öka föreliggande lånebehov. Det övervägande flertalet lån tilldelas för studier vid statliga eller under statlig tillsyn ställda undervisningsanstalter. Högsta lånebelopp är 5 000 kronor. Lånen är borgensfria samt räntefria även under amorteringstiden, vilken uppgår till tio år efter det att lånet erhållits. Lånen beviljas av försvarets socialbyrå (från och med den 1 april 1961 av försvarets civilförvaltning) men utbetalas och administreras av riksbanken. Den sammanlagda utlåningen från värnpliktslånefonden avseende lån beviljade för studieändamål beräknas den 31 december 1960 ha uppgått till 2,8 miljoner kronor. Utlåningen beräknas 1960/61 till omkring

405 000 kronor; den utgjorde i runda tal 440 000 kronor 1956/57, 575 000 kronor 1958/59 och 615 000 kronor 1959/60. De inflytande amorteringarna beräknas 1960/61 till cirka 450 000 kronor.

Slutligen torde i detta sammanhang böra nämnas lån med statlig kreditgaranti åt den som genomgått polis-skola (s. k. *polislån*). Bestämmelserna för ifrågakvarande låneform (SFS 1948: 210) överensstämmer i huvudsak med dem som gäller för akademikerlån, dock att amorteringstiden uppgår till högst tio år. Beslut om statlig kreditgaranti meddelas av garantilånenämnden. Den sammanlagda lånesumman uppgick den 30 juni 1960 till cirka 100 000 kronor.

III. Avdragsrätt vid amortering av studieskulder

Såsom inledningsvis anförts framlade skattelagssakkunniga den 20 januari 1960 ett betänkande, »Studiekostnader vid beskattningen» (SOU 1960: 6) med förslag till bestämmelser om avdrag i vissa fall för amorteringar av studieskulder.

Över skattelagssakkunnigas betänkande har yttranden avgivits av statskontoret, kammarrätten, riksskattenämnden, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, kanslern för rikets universitet, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, garantilånenämnden, studiehjälpsnämnden, Landsorganisationen i Sverige, Statstjänstemännens riksförbund, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges industriförbund, Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund och Tjänstemännens centralorganisation, varjämte Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk såsom gemensamt yttrande åberopat ett av Lantbrukets skattedelegation avgivet utlåtande över betänkandet. Yttranden har vidare inkommit från Sveriges liberala studentförbund och Sveriges socialdemokratiska studentförbund.

Universitetskanslern har vid sitt utlåtande fogat yttranden från rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala ävensom teologiska, juridiska, medicinska, humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna därstädes, rektorsämbetet jämte juridiska fakulteten vid universitetet i Lund, större akademiska konsistoriet vid universitetet i Göteborg, rektorsämbetet vid Stockholms högskola samt stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid högskolan ävensom rektorsämbetena vid karolinska mediko-kirurgiska institutet och tandläkarhögskolan i Stockholm.

Överståthållarämbetet har insänt ett av stadskollegiet i Stockholm avgivet yttrande över betänkandet, varjämte garantilånenämnden översänt till nämnden inkomna yttranden i ämnet av statsstipendienämnderna i Uppsala och Stockholm.

Skattelagssakkunniga

Skattelagssakkunnigas författningsförslag innebär i huvudsak följande. I fråga om lån ur statens lånefond för universitetsstudier och studielån med statlig kreditgaranti föreslås rätt till avdrag för amortering intill 60 procent av det under året i enlighet med fastställd amorteringsplan erlagda beloppet. I fråga om annan studieskuld än som nyss nämnts skall enligt förslaget i princip gälla, att hänsyn till den av amorteringsskyldighet föranledda nedsättningen i skatteförmågan skall tagas inom ramen för det avdrag om högst 3 000 kronor för väsentligen nedsatt skatteförmåga, som enligt 50 § kommunalskattelagen och 9 § förordningen om statlig inkomstskatt kan medges efter taxeringsnämnds eller prövningsnämnds särskilda beprövande. Skattelagssakkunniga föreslår därutöver, att sådant avdrag även skall kunna ifrågakomma för den vars inkomst understigit existensminimum, om vederbörande på grund av studier eller utbildning under beskattningsåret blott i begränsad omfattning kunnat ägna sig åt förvärvsarbete.

I skattelagssakkunnigas betänkande lämnas en uttömmande redogörelse för skälen för och emot hänsynstagande vid beskattningen till kostnader för utbildning. De sakkunniga framhåller i samband härmed att, för den händelse hänsyn från det allmännas sida anses böra tagas till det förhållandet att vissa personer med dyrbarare utbildning tynges av studieskulder, denna grups speciella förhållanden i stället kan beaktas genom *direkta statsbidrag till amorteringarna*. De sakkunniga tillägger, att åtskilliga skäl kan anföras för att stödet till personer med tyngande studieskulder får denna form. De sakkunniga har likväl inte ansett det ligga inom ramen för uppdraget att såsom alternativ till de ifrågasatta avdragsreglerna upprätta förslag till statsbidrag enligt de nu antydda grunderna. Med hänsyn till de betänkligheter, som de sakkunniga funnit att avdragsalternativet obestriddigen är ägnat att framkalla, finner de sakkunniga dock ett system med direkta bidrag vara förtjänt att närmare övervägas, om särskilda åtgärder anses erforderliga för att minska bördan för personer som tynges av studieskulder.

Yttranden

Den opinion, som kommer till synes i remissyttrandena, är enig i fråga om behovet av åtgärder i syfte att lätta den ekonomiska bördan för de studieskuldssatta. Sådana åtgärder tillstyrkes sålunda genomgående.

Rörande formen för de ifrågasatta åtgärderna har olika uppfattningar kommit till synes. Det övervägande flertalet remissinstanser tillstyrker, att rätt till avdrag för amortering av studieskuld införes i huvudsaklig överensstämmelse med det av skattelagssakkunniga utarbetade förslaget. I vissa yttranden förordas dock att samhällets stöd ges i form av direkta bidrag.

Till förmån för det av utredningen berörda förslaget, att direkta bidrag lämnas till de studieskulsatta, uttalar sig härvid *överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Södermanlands län, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges socialdemokratiska studentförbund, Svenska landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet*. I några yttranden, som reservationsvis framförts inom remissinstanserna, har synpunkterna på ett dylikt direkt bidrag närmare utförts. Sådana yttranden har avgivits bland annat inom juridiska fakulteten i Lund av professorn C. Welinder (med principiellt instämmande av professorn P. Nilsson-Stjernquist) och av en minoritet inom garantilånenämnden (professorn B. Rexed och numera t.f. avdelningschefen S. Moberg).

Professor Welinder framhåller att om man väl i skattelagstiftningen inför principen, att avdrag får ges för ett slag av amorteringar, man har tagit ett steg som kan få svåröverskådliga konsekvenser. Reservanten understryker, att det inte blott är akademiker, som kan känna skuldammorteringar som en börda, vilken minskar deras skatteförmåga. Om man likväl i syfte att uppmuntra högre studier vill underlätta amortering av studieskulder synes det vara mer rationellt att direkt efterskänka viss del av lånen.

Garantilånenämndens minoritet framhåller som sin uppfattning, att den på längre sikt enda godtagbara lösningen av studieskulsättningens problem är en utvidgad stipendiering. I dagens läge synes dock enligt reservanternas mening en rad omständigheter tala för en studiesocial reform i syfte att efter studietidens slut stödja de skulsatta. Detta bör, framhålls det i det särskilda yttrandet, ske genom ett system för bidrag till amorteringar å studieskulder eller avskrivning av dessa skulder till viss del.

IV. Avskrivning av viss del av studieskulder

Mot bakgrunden av de invändningar, som anförts mot förslaget om ändringar i skattelagstiftningen för att underlätta amortering av studielån, har det ansetts motiverat att undersöka huruvida det åsyftade stödet skulle kunna ges i en form som inte vore behäftad med de antydda svagheter. Ett ytterligare skäl för en dylik omprövning har ansetts vara, att den föreslagna avdragsrätten mindre väl skulle låta sig principiellt och praktiskt inpassas i det system för samhällets åtaganden på det studiesociala området, som successivt byggts upp under 50-talet och alltjämt befinner sig under utveckling. Det av skattelagssakkunniga antydda alternativet med direkta statsbidrag för avskrivning av studieskulder har därför tagits upp till behandling i den inledningsvis berörda, inom finansdepartementet utarbetade förslagspromemorian av den 23 augusti 1960 angående stöd åt studieskulsatta.

Över de i promemorian framförda synpunkterna och förslagen har yttran-

den avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, garantilånenämnden, studiehjälpsnämnden, försvarets socialbyrå, Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) samt Sveriges förenade studentkårer (SFS). Härjämte har garantilånenämnden överlämnat från statsstipendienämnderna i Lund och Stockholm till nämnden avgivna yttranden över promemorian. Vidare har i anledning av de i promemorian framställda förslagen socialinstitutens elevkårers organisation (SEO) inkommit med en skrift.

Förslagspromemorian

Behovet av stödåtgärder. I promemorian erinras om att den kraftigt stegrade tillströmningen till universitet och högskolor under efterkrigstiden och femtiotalet medfört en både absolut och relativ ökning av antalet studerande från ekonomiskt mindre starka grupper i samhället. Det statliga stipendiesystemet har visserligen under samma tid utbyggts förhållandevis snabbt. Det av studentsociala utredningen uppställda målet, en 26-procentig stipendiering, har nu helt uppnåtts. Från och med budgetåret 1960/61 har stipendieringen vidgats ytterligare, och antalet stipendier innevarande budgetår motsvarar 47 procent av de nyinskrivna.

Även efter denna utbyggnad av stipendiesystemet, som för övrigt först om några år kommer att ha helt slagit igenom bland de studerande, återstår dock — framhålles det vidare i promemorian — ett stort behov av kompletterande studiefinansieringsformer. Stipendierna utgår endast under halva studietiden och täcker då blott ungefär hälften av studiekostnaderna. De stipendierade är alltså hänvisade till att på annat sätt — i flertalet fall genom lånefinansiering — täcka de återstående kostnaderna under studietiden. Stipendiesystemet kommer dessutom även efter den beslutade utbyggnaden att omfatta endast hälften av de studerande. De övriga blir också i fortsättningen hänvisade till att vid sidan av eventuellt föräldrabi drag och eget förvärvsarbete finansiera sina studier genom upptagande av lån. Dessa förhållanden synes enligt promemorian böra ses i samband med att den högre utbildningen bland annat till följd av den ökade stipendieringen alltmer drar till sig studerande från ekonomiskt mindre bärkraftiga familjer. Denna förskjutning i rekryteringen av de studerande bidrar — trots stipendieringen — till en ökning av det totala behovet av lånefinansiering. Det ter sig därför som en angelägen uppgift att, anföres det i promemorian, lindra verkningarna av den studieskulsättning, som nu erfordras för genomförandet av en högre utbildning.

I fortsättningen framhålles att de akademiker, som redan avslutat sina studier och som nu amorterar eller står inför uppgiften att börja amortera uppkomna studieskulder, till sitt förfogande haft stipendier i väsentligt mindre omfattning än som för närvarande gäller. Denna studentgeneration

har därför i de fall där föräldrabidrag saknats eller varit otillräckliga måst ådra sig stora studieskulder. Mot denna bakgrund synes det enligt promemorian från rättvisesynpunkt angeläget, att samhällets insatser för att lätta de studieskuldssattas situation bringas att omfatta jämväl denna kategori.

Enligt skattelagssakkunnigas förslag skulle avdragsrätten komma att gälla också de akademikerlån, som enligt vad förut nämnts kan beviljas folkskollärare och vissa andra grupper tillhörande studiehjälpnsnämndens verksamhetsområde. Däremot skulle avdragsrätten inte omfatta amorteringar av lån från allmänna studielånefonden. Dessa skulle i stället motivera rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga. I promemorian framhålles, att det ter sig principiellt föga motiverat att på detta sätt avgränsa det reguljära stödet åt de studieskuldssatta så att det tillkommer endast en del av dem som tillhör studiehjälpssystemet. Med hänsyn härtill och till önskvärldheten av att man ekonomiskt stimulerar även utbildningsvägarna utanför universitetsväsendet synes enligt promemorian stödåtgärderna böra omfatta också lånen från allmänna studielånefonden och — av samma skäl — även lån för studier från värnpliktslånefonden.

En fortsatt utbyggnad av stipendiesystemet kommer, understrykes det vidare, att successivt minska behovet av åtgärder som tar sikte på att underlätta de studieskuldssattas problem. Vid införande av ett system av stödåtgärder måste därför betonas vikten av att systemet ges en sådan utformning att det kan anpassas till andra, på det direkta behovet bättre inriktade studiesociala åtgärder. I promemorian betonas att åtgärder för att förbättra läget för skuldssatta akademiker och andra studerande — oberoende av åtgärdernas tekniska utformning — i sak innebär en stipendiering i efterskott efter studiernas avslutande. Det framhålles, att det då ligger i sakens natur, att villkoret att bli berättigad till detta »efterskottsstipendium» är att ha ådragit sig studieskulder. Betraktat som en utbyggnad av det existerande stipendiesystemet måste detta framstå som föga rationellt. Att åtgärder av ifrågavarande slag i dagens läge ändå förordas, betingas enligt promemorian främst av att en fullständig utbyggnad av stipendiesystemet av ekonomiska skäl synes kunna förverkligas först under en ganska lång period. Det i det följande redovisade förslaget angående viss avskrivning av studieskulder bör därför — framhålles det vidare — i första hand ses som en komplettering till det nuvarande stipendiesystemet.

Utformningen av stödet. Utformningen av det av skattelagssakkunniga åsyftade stödet synes enligt förslagspromemorian uppnås effektivast och administrativt enklast genom en för alla enhetlig procentuell avskrivning av studieskulden. Systemets *principiella utformning* sammanfattas i promemorian på följande sätt.

1) Avskrivningen föreslås liksom enligt de sakkunnigas förslag omfatta lån ur statens lånefond för universitetsstudier och lån med statlig kreditgaranti avseende studiekostnader samt, utöver vad de sakkunniga föreslagit,

även lån ur allmänna studielånefonden och lån för studier ur värnpliktslånefonden. Någon prövning av behovet utöver den som redan nu sker i de lånebeviljande nämnderna föreslås inte skola förekomma.

2) Avskrivningens storlek bör bestämmas så att den ger samma totala stöd som skulle ha utgått enligt de sakkunnigas förslag. Den avdragsprocent som förordas däri motsvarar enligt vad de sakkunniga uttalar en avskrivning med knappt 25 procent. Avskrivningen synes därför böra fastställas till 25 procent.

3) Förslaget innebär att staten helt påtar sig den mot avskrivningen svarande delen av studieskulden inklusive räntekostnader från och med första amorteringstillfället. Stödet går därmed utöver vad de sakkunniga föreslagit.

Betydande fördelar i förhållande till skattelagssakkunnigas förslag följer av den föreslagna uppbyggnaden av stödet, framhålles det i fortsättningen. Stödet erhåller sålunda en vidare omfattning, genom att även andra utbildningsvägar än de akademiska inkluderas. I och med att avskrivningen sker med en för alla enhetlig procentsats blir stödets storlek dessutom oberoende av den enskildes inkomst. Systemets uppläggning innebär därmed att också de som saknar förvärvsarbete, däribland främst de gifta icke förvärvsarbetande kvinnliga akademikerna, blir delaktiga av stödet.

I förevarande promemoria lämnas endast en översiktlig redogörelse för den *tekniska utformningen* av det föreslagna systemet. Härom anföres sålunda bland annat följande.

Beträffande lån, som beviljas efter systemets ikraftträdande, torde avskrivningen böra ske i den administrativt enkla formen att studieskulden, då lånet beviljas, av vederbörande nämnd nedskrivs med 25 procent. Samtidigt härmed fastställs amorteringsplanen i sitt nedskrivna skick. Amorteringarna bör i regel fördelas med lika belopp över amorteringstiden. Där behov av en annan fördelning av amorteringarna kan bedömas föreligga ger redan nuvarande bestämmelser möjlighet till en anpassning av amorteringsplanen i enlighet härmed.

För sådana studieskulder beträffande vilka amorteringsplaner vid systemets ikraftträdande redan börjat löpa bör systemet av praktiska skäl ges en något annorlunda utformning. En generell nedskrivning av alla dessa redan fastställda amorteringsplaner skulle komma att medföra ett betydande administrativt merarbete. Därtill kommer att många av dem som tillhör denna grupp av skuldsatta har en förhållandevis kort återstående amorteringstid. De kan därför väntas vilja fortsätta med de redan fastställda amorteringsbeloppen för att i stället tillgodogöra sig stödet i form av en motsvarande förkortning av amorteringstiden. Mot denna bakgrund bör som huvudregel för stödets insättande vis à vis den här ifrågavarande gruppen gälla, att avskrivningen koncentreras till slutet av amorteringstiden, varvid alltså amorteringsskyldigheten är fullgjord när ett belopp motsvarande avskrivningen skulle återstå att erlägga. Det bör dock finnas möjlighet för låntagaren att — om han i stället önskar en likformig fördelning

av avskrivningen över hela den återstående amorteringsperioden — efter hänvändelse till vederbörande kreditinstitut få envar av de återstående amorteringarna nedsatta med 25 procent.

Yttranden

Flertalet av de myndigheter och organisationer, som avgivit yttranden över förevarande promemoria, biträder de däri framförda förslagen samt understryker behovet av åtgärder i syfte att lindra verkningarna av den studieskultsättning, som genomförandet av en högre utbildning ofta medför.

Garantilånenämnden uttalar i huvudsak följande.

Även med den omfattning, det statliga stipendiesystemet för universitets- och högskolestuderande fått under innevarande budgetår, omfattar det endast ungefär halva levnadskostnaden under ungefär halva studietiden för icke fullt halva antalet studerande. Under överskådlig tid framåt måste därför flertalet studerande skuldsätta sig till relativt höga belopp för sin utbildning. Mot den här skisserade bakgrunden har garantilånenämnden tidigare tillstyrkt, att avdragsrätt för amortering av studieskulder införes. Nämnden har ansett åtgärder i här berört avseende särskilt angelägna icke minst av hänsyn till den stora grupp av redan yrkesverksamma, starkt skuldsatta akademiker, vilka aldrig nåtts av de studiesociala reformer i form av vidgad stipendiering, som under de senaste åren kommit deras yngre kamrater till gagn. Garantilånenämnden vidhåller sin uppfattning, att effektiva åtgärder syftande till en lösning av de studieskultsattas ekonomiska problem snarast möjligt bör vidtagas.

De förslag, som framförts i finansdepartementets promemoria, är otvivelaktigt ägnade att bidra till en dylik lösning. Från de synpunkter garantilånenämnden har att företräda kan nämnden således tillstyrka förslaget. Nämnden vill i detta sammanhang understryka, att nämnden härvid icke vägt och värderat det nu framlagda förslaget mot de förslag, som tidigare framlagts rörande avdragsrätt vid beskattningen för amorteringar av studieskulder.

Den föreslagna avskrivningen avses enligt departementspromemorian omfatta lån ur statens lånefond för universitetsstudier, lån med statlig kreditgaranti avseende studiekostnader, lån ur allmänna studielånefonden samt lån för studier ur värnpliktslånefonden. Garantilånenämnden anser det särskilt värdefullt, att de två sistnämnda lånefonderna även medtagits.

Statsstipendienämnden i Lund finner, att det i promemorian framlagda förslaget, vilket fyller den dubbla uppgiften att hjälpa studieskultsatta akademiker och utgöra en komplettering av nu existerande studiesociala stödåtgärder, är att föredraga framför skattelagssakkunnigas förslag.

Skolöverstyrelsen anser vissa av de i promemorian angivna fördelarna med förslaget uppenbara.

Överstyrelsen för yrkesutbildning betonar, att det i promemorian framförda förslaget synes vara förmånligare för de studerande än det tidigare framlagda. Överstyrelsen tillägger dock, att även promemorians förslag

måste anses såsom en dellösning i det att ett betydande antal studerande, som varit tvungna att upptaga lån i andra former än de i promemorian nämnda, inte kommer i åtnjutande av en önskvärd lättnad vid amorteringen av sina studieskulder. Enligt överstyrelsen är det därför önskvärt, att den statliga stipendieverksamheten bygges ut i så rask takt som de ekonomiska resurserna medger.

Försvarets socialbyrå framhåller, att de av förslaget berörda lånen från värnpliktslånefonden närmast har karaktär av kompensation för den längre tids militärtjänstgöring, som den enskilde tvångsvis ålagts eller frivilligt åtagit sig. Kompensationsformens värde har — anför socialbyrån vidare — alltid stått i relation till de andra motsvarande möjligheter, vilka kunnat stå öppna för den värnpliktslåneberättigade. Enligt byrån är det angeläget, att denna relation icke ändras.

SACO konstaterar — efter att ha bemött i promemorian resta invändningar mot skattelagssakkunnigas förslag — att en generell 25-procentig nedskrivning av studielånen har ungefär samma ekonomiska innebörd som nyssnämnda sakkunnigas förslag både genomsnittligt för den berörda gruppen och i stort sett också för de berörda individerna för sig. SACO anför vidare bland annat följande.

Dessutom innebär departementsförslaget vissa ekonomiska fördelar jämfört med skattelagssakkunnigas förslag. Sålunda skall nedskrivningen omfatta även akademiker som på grund av låg eller obefintlig inkomst inte kan utnyttja ett skatteavdrag. Detta gäller icke blott äkta makar som saknar taxerad inkomst utan även de fall då makes avdragsrätt inte kan utnyttjas. Vidare blir även räntan på den avskrivna delen av studieskulden i sin helhet avskriven. Nedskrivningen omfattar automatiskt även lån ur allmänna studielånefonden och studielån ur värnpliktslånefonden. Slutligen blir den ekonomiska lättnaden jämfört med skattelagssakkunnigas förslag större under de första yrkesverksamma åren, då amorteringsbördan är tyngst.

Den föreslagna nedskrivningen kan betraktas som ett generellt stipendium i efterskott. Genom sin konstruktion har detta betydande fördelar jämfört med det nuvarande naturastipendiesystemet, vilket är behovsprövat med hänsyn till föräldrarnas inkomst. Studieskuldnedskrivningen kommer att verka utjämnande på naturastipendiesystemets ojämnheter och tröskel-effekter. Förslaget måste således från studiefinansieringssynpunkt betecknas som ett betydande framsteg.

TCO anser, att i departementspromemorian anförts skäl för ett avskrivningssystem, vilka motiverar införande i någon form av ett sådant.

SR hävdar, att den riktiga principiella lösningen av de studieskuldsattas problem är den som organisationen gav uttryck åt vid sitt tillstyrkande av skattelagssakkunnigas förslag. Emellertid anser sig förbundet detta till trots icke vilja motsätta sig, att förslagen i promemorian genomföres såsom en första stödåtgärd, eftersom det skulle väcka besvikelse i vida kretsar, om icke lättnad i någon form omgående erbjöds de studieskuldsatta.

SFS finner, att departementspromemorian förslag kan betraktas som en

tänkbar åtgärd, med vilkens hjälp man till en viss del kan eliminera de negativa verkningarna av de studerandes stora skuldsättning.

Enligt *statskontoret*, som erinrar om att ämbetsverket i yttrande över skattelagssakkunnigas betänkande fann, att utvägen med direkta bidrag i stipendieform vore att föredraga framför det däri framlagda förslaget med skatteavdrag, synes det i promemorian föreslagna systemet med generell avskrivning av studielån icke böra införas. En vidare utbyggnad av stipendiesystemet är enligt ämbetsverket främsta medlet att åstadkomma en lättnad i de ekonomiska villkoren för den studerande ungdomen. Statskontoret anför tillika bland annat följande.

Statskontoret får understryka det föga tillfredsställande i att utan vidare anpassa ett stipendiestöd till hur stora studieskulder vederbörande ådragit sig. Tekniskt sett är det icke heller tillfredsställande, att lån beviljas till visst belopp, varav samtidigt en del efterskänkes utan att ens såsom villkor skulle uppställas att studierna fullföljts. En stipendiering i efterskott synes — om en sådan över huvud taget bör införas — lämpligast på ett eller annat sätt böra anknytas till uppnådda studieresultat.

Med den å sistone starkt ökade stipendiegivningen, lättheten på arbetsmarknaden att erhålla arbeten under ferietid samt de bredare folklagrens förbättrade ekonomiska ställning torde studieskulderna per capita för de skuldsatta alltmera tendera att minska. Den totala skuldbördan för en färdigutbildad akademiker synes också — sedd i relation till dennes inkomstmöjligheter — te sig mindre än tidigare. Den komplettering av den statliga stödverksamheten för studieändamål, som nu synes angelägnast, är därför att på ett eller annat sätt hjälpa de studerande, som icke kunnat komma i åtnjutande av den utökade stipendieverksamheten. Svårigheter föreligger emellertid att avgöra, vilka dessa är. En gränsdragning måste alltid te sig vanskligh och bli föremål för kritik. Statskontoret får för sin del föreslå, att möjligheter öppnas att avskrivna viss del av bestående studieskulder av i promemorian avsett slag efter prövning i varje särskilt fall.

Studiehjälpnsnämnden, som erinrar om att nämnden i yttrande över skattelagssakkunnigas betänkande tillstyrkte däri framlagt förslag, har icke funnit skäl frångå sitt i nämnda yttrande redovisade ståndpunktstagande. Studiehjälpnsnämnden anser sig därför icke kunna biträda det i promemorian framställda förslaget.

Nämndens ordförande samt ledamoten av nämnden, undervisningsrådet Brevner, har i ett reservationsvis framlagt yttrande uttalat, att nämnden bort i huvudsak tillstyrka departementspromemorians förslag såsom en framkomlig väg att lindra de studieskuldsattas ekonomiska börda.

Vikten av att förslagets genomförande inte leder till någon skärpning av lånepraxis understrykes av *SACO*, *SR*, *SFS* och *SEO*. *SACO* erinrar dessutom om att privata lån enligt skattelagssakkunnigas förslag i viss mån skulle kunna bli avdragsgilla efter särskild prövning av taxeringsnämnd enligt reglerna om nedsatt skatteförmåga. Organisationen förutsätter, att i sådana fall, då avdrag skulle ha erhållits för privat studielån en-

ligt skattelagssakkunnigas förslag, möjlighet skall föreligga att få sådana äldre privata studielån omskrivna till akademikerlån efter prövning av garantilånenämnden.

Frågan om avdragsprocentens storlek beröres av flera remissinstanser. *Garantilånenämnden* uttalar, att de i promemorian anförda argumenten för avskrivning av 25 procent av den totala studieskulden i och för sig likaväl kan motivera en 15- eller 40-procentig avskrivning. Nämnden erinrar i detta sammanhang om att den i sitt remissvar över skattelagssakkunnigas betänkande förordade, att avdrag borde medges med 100 procent av det årliga amorteringsbeloppet. *Skolöverstyrelsen* ifrågasätter om icke en högre avskrivningsprocent än den föreslagna kan vara motiverad. *TCO* förutsätter, att en höjning av avskrivningsnivån kan företas, då nödvändiga utredningar i saken hunnit verkställas. Även *SACO* och *SEO* finner en höjning av den föreslagna avskrivningens storlek motiverad. *SFS* föreslår, att avskrivningen fastställs till 40 procent av den totala studieskulden.

Den för den enskilde låntagaren lämpligaste tidpunkten för avskrivning av studielån diskuteras av flera remissinstanser. *SACO* anför bland annat följande.

När det gäller vid vilken tidpunkt amorteringslättningen skall insättas är det önskvärt med största möjliga valfrihet för den skuldsatte. Normalt bör man kunna räkna med att nedskrivningen kommer att jämnt fördelas över amorteringsperioden, såsom förutsattes i promemorian. När det gäller de nytillkommande lånen är det angeläget med en liberal prövningspolitik i sådana fall då den skuldsatte t. ex. på grund av familjebildning önskar att nedskrivningen skall koncentreras till de första amorteringarna. När det gäller lån, vilkas amorteringsplaner redan börjat löpa, innebär promemorian att avskrivningen antingen skall kunna jämnt fördelas eller koncentreras till de sista amorteringarna.

Riksräkenskapsverket begränsar sig i sitt yttrande till att behandla de redovisningstekniska följderna av förslaget. Erforderliga medel för avskrivningskostnader avseende lån med statlig kreditgaranti kan enligt verket anvisas under det under åttonde huvudtiteln anvisade anslaget till avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti. Ifråga om redovisningen av avskrivningen av lån från de tre utlåningsfonderna diskuterar ämbetsverket olika lösningar men förordar följande.

Avskrivningen kan ske med anlitan av till fondernas avskrivningskonto avsatta medel. Då investeringarna i fonderna avskrives indirekt med 100 procent, finns redan med nuvarande avskrivningsregler full täckning för en sådan avskrivning. För att kompensera det bortfall av medel för utlåning, som avskrivningen innebär, erfordras emellertid en ökning av de i fonderna anvisade investeringsanslagen.

V. Undersökning av vissa tekniska frågor

Såsom inledningsvis anförts har inom finansdepartementet utarbetats en promemoria — dagtecknad den 22 december 1960 — angående vissa tekniska frågor rörande avskrivning av studielån (den tekniska promemorian).

Över denna promemoria har yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, generalpoststyrelsen, garantilånenämnden, studiehjälpsnämnden, försvarets civilförvaltning, fullmäktige i riksbanken, Svenska bankföreningen samt Svenska sparbanksföreningen. Försvarets civilförvaltning har vid sitt utlåtande fogat yttrande från försvarets socialbyrå.

Den tekniska promemorian

Till grund för de i den tekniska promemorian framställda förslagen ligger det i förslagspromemorian redovisade förslaget om avskrivning av 25 procent av den kapitalskuld, som förefinns vid första amorteringstillfället efter den tidpunkt, då systemet trätt i kraft. Sistnämnda tidpunkt har förutsatts vara den 1 juli 1961.

I fråga om lån, för vilka amorteringsplanen fastställts och börjat löpa vid systemets ikraftträdande, bygger den tekniska promemorians förslag på att kreditinstitutens fordran på statsverket, avseende den mot avskrivningen svarande delen av kapitalskulden, till fullo skall betalas i anslutning till det första amorteringstillfället efter ikraftträdandet. Förslaget innebär vidare, att låntagaren står för hela kapitalskulden och alltså även för räntan på denna intill dess avskrivning av viss del av skulden skett.

Till en början beröres i promemorian vissa frågor av anslags-teknisk natur, som aktualiseras i samband med ett genomförande av det föreslagna avskrivningssystemet. Beträffande lån med statlig kreditgaranti, d. v. s. garantilån till studerande, akademikerlån, garantilån åt flyktingstudenter och polislån, anföres bland annat följande.

För täckande av kostnader, som för närvarande uppstår vid avskrivning av lån med statlig kreditgaranti, finns ett särskilt anslag upptaget under åttonde huvudtiteln. Hittills har anslaget utnyttjats enbart för avskrivning av lån i vissa fall då låntagaren avlidit. Erforderliga medel för den avskrivning, som avses i promemorian, torde beträffande lånen med statlig kreditgaranti lämpligast kunna anvisas under nämnda anslag. Anslaget bör således från och med budgetåret 1961/62 uppräknas med det belopp, som erfordras för täckning av nu ifrågakvarande avskrivning.

De åtgärder, som i fråga om administration och medelsutbetalningar kommer att åvila statsverket, synes lämpligen helt böra ankomma på garantilånenämnden. Nämnden handlägger andra frågor rörande de statliga garantierna för studielån, och den är kreditanstälternas normala kontakt-

organ. I den mån kontrollåtgärder erfordras, kan dessa ske genom garanti-lånenämnden. Erforderliga anvisningar till kreditanstalterna bör utfärdas av nämnden.

Investeringar i *statens lånefond för universitetsstudier, allmänna studielånefonden* och *värpliktslånefonden* är — såsom framhålles i promemorian — redan under det budgetår, då investering sker, indirekt avskrivna med hela sitt belopp. Full täckning finns sålunda för de kostnader, som uppstår vid avskrivning av lån från dessa fonder. I fortsättningen anföres följande.

Av såväl redovisningstekniska skäl som med hänsyn till önskvärldheten att undvika kontanta betalningar från statsverket till postsparbanken respektive Sveriges riksbank, vilka administrerar dessa lån, bör respektive lånefond debiteras för de belopp som skall avskrivas. Avskrivningen av dessa kan således begränsas till bokföringsåtgärder hos kreditanstalterna och statskontoret. I detta sammanhang bör det dock observeras, att avskrivningen innebär, att de inflytande amorteringarna kommer att minska. De bortfallande amorteringarna måste täckas genom en motsvarande ökning av investeringsanslagen. Beträffande universitetsstudielånefonden och allmänna studielånefonden inträder denna verkan från och med budgetåret 1962/63 och för värpliktslånefonden redan från och med budgetåret 1961/62.

I promemorian behandlas därefter det tekniska tillvägagångssätt, som för den föreslagna avskrivningen förordas beträffande varje av systemet berörd låneform. Därvid skiljes mellan lån, som enligt fastställd amorteringsplan börjat amorteras före den 1 juli 1961, och lån, som enligt fastställd amorteringsplan börjat amorteras efter den 30 juni 1961. För samtliga låneformer föreslås, att — från och med den dag systemet trätt i kraft — avskrivning sker första förfallodagen för amortering. Såvitt gäller lån, vilka börjat amorteras före den 1 juli 1961, föreslås avskrivningsbeloppet beräknat på den kapitalskuld, som föreligger den 1 juli 1961 enligt ursprungligen fastställd eller sedermera ändrad amorteringsplan. I fråga om övriga lån föreslås avskrivningsbeloppet beräknat på den kapitalskuld, som föreligger före första amorteringen enligt fastställd amorteringsplan.

För fastställande av den kapitalskuld, som bör läggas till grund för beräkningen av avskrivningsbeloppet avseende sådana lån, som enligt fastställd amorteringsplan börjat amorteras före den 1 juli 1961, lämnas i promemorian vissa närmare anvisningar. Rörande dessa — liksom beträffande andra detaljfrågor av främst teknisk art — torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

I promemorian förutsättes, att därest tvekan föreligger för kreditanstalten rörande beräkningen av det belopp, på vilket avskrivning skall ske, ärendet bör underställas garantilånenämnden.

I fråga om lån, vilkas amortering påbörjats före systemets ikraftträdande, bör enligt förslaget gälla att, därest låntagaren önskar att avskrivningen

skall få formen av en över hela den återstående amorteringstiden fördelad minskning av amorteringen, amorteringsplanen i enlighet härmed ändras av kreditanstalten från och med nästföljande förfallodag. En motsvarande bestämmelse bör enligt förslaget gälla för sådana lån, vilkas amortering påbörjats efter den 1 juli 1961 men vilkas amorteringsplaner fastställts före nämnda datum. För övriga lån föreslås, att betalningslindringen sprides jämnt över hela amorteringstiden samt att amorteringsplanen fastställs under hänsynstagande till att så blir fallet. Det förutsättes, att det lånebeviljande organet, redan i samband med att lånet beviljas, lämnar meddelande om hur reglerna för avskrivning skall tillämpas.

Det belopp, som skall skrivas av, bör enligt promemorian beräknas av den kreditanstalt som handhar lånet. Vidare föreslås att garantilånenämndens beslut i fråga om avskrivningsberättigad låneskuld inte får överklagas.

I promemorian behandlas slutligen vissa frågor rörande **u t b e t a l n i n g** a v m e d e l m. m. i samband med avskrivningen.

Såvitt gäller *garantilån* föreslås i huvudsak följande. Kreditanstalten rekvirerar den summa, som skall avskrivas, hos garantilånenämnden genom insändande före förfallodagen av ett rekvisitionskort för varje lån. Samtidigt meddelas låntagaren om avskrivningen och om möjligheten för honom att i förekommande fall få amorteringsplanen ändrad. Garantilånenämnden utbetalar före förfallodagen från vederbörligt anslag det sammanlagda avskrivningsbeloppet till kreditanstalten.

Avskrivning av lån ur *statens lånefond för universitetsstudier, allmänna studielånefonden* samt *värnpliktslånefonden* bör enligt promemorian handläggas av postsparbanken respektive riksbanken på samma sätt som föreslagits i fråga om garantilån, dock att det belopp som avskrivits debiteras den fond det i varje särskilt fall gäller. Redovisning av gjorda avskrivningar bör årligen ske till statskontoret. Kopia av redovisningen bör enligt förslaget sändas till lånemyndigheten — garantilånenämnden, studiehjälpsnämnden respektive försvarets civilförvaltning — som i sina anslagsäskanden rörande respektive fonder bör göra anmälan om gjorda avskrivningar.

Yttranden

Samtliga myndigheter och organisationer, som yttrat sig över den tekniska promemorian, tillstyrker de däri föreslagna principerna för de berörda lånemyndigheternas och kreditinstitutens handläggning av frågor rörande avskrivning av studielån. Några remissinstanser har dock framfört vissa kommentarer samt förslag till kompletterande bestämmelser.

Enligt gällande bestämmelser kan i vissa fall individuell avskrivning av studielån redan nu ske. Skulle efter förslagets genomförande fråga om såväl generell som individuell avskrivning samtidigt bli aktuell

för ett lån, synes enligt *statskontoret* praktiska skäl tala för en enhetlig behandling av alla de med promemorian avsedda avskrivningsfallen, även om därmed vissa olägenheter kan komma att uppstå genom skilda beslut beträffande en och samma låntagare. *Garantilånenämnden* fäster uppmärksamheten på att kompletterande bestämmelser synes erfordras för att klarlägga rättslaget i det fall, att låntagaren avlider före tidpunkten för den första amorteringen. Enligt nämndens mening bör i sådana fall kapital-skulden regelmässigt nedskrivnas med 25 procent.

Garantilånenämnden framhåller vidare, att den förutsätter att avskrivna belopp icke blir föremål för beskattning och att detta förhållande — om så erfordras — säkerställes genom bestämmelser i skattelagarna.

I fråga om principerna för utbetalning av belopp som avskrivits av garantilån framhåller *riksräkenskapsverket*, att då garantilånenämnden icke har dragningsrätt på statsverkets checkräkning, nämnden bör rekvirera erforderliga medel för utbetalning av avskrivningsbelopp till kreditanstalterna från den myndighet, som äger utbetala vederbörligt anslag. *Statskontoret* ifrågasätter lämpligheten av att kreditanstalterna från samma anslag kommer att erhålla likvid genom såväl nämnden som statskontoret samt yttrar bland annat följande.

Bestyret med utbetalning och bokföring torde kräva särskild personal. *Statskontorets* fondbyrå, som har för ändamålet skolade tjänstemän, kan beräknas utan förstärkning av personalen kunna ombesörja nämnda arbetsuppgifter. Rekvisitionskort skulle i så fall upprättas i fyra exemplar, varav två tillställas nämnden, som efter prövning av avskrivningsbeloppet påstämplar de båda exemplaren och vidarebefordrar det ena till statskontoret för utbetalning och anslagsbelastning.

Avskrivning av lån, som av en eller annan anledning uppsagts till återbetalning före den första amorteringen, synes enligt *statskontoret* inte böra ifrågakomma. I fråga om lån, som uppsagts till återbetalning, anför *garantilånenämnden* följande.

Frågan om avskrivning helt eller delvis av uppsagda lån, vilka av låntagaren icke återbetalts, förutsättes därvid av nämnden bli föremål för uppmärksamhet i annan ordning, varvid hänsyn bör tagas främst till de omständigheter, vilka orsakat låntagarens bristande betalningsförmåga.

I anslutning härtill föreslår *garantilånenämnden*, att om låntagaren inte åtnöjes med kreditanstaltens beslut i avskrivningsärende, ärendet bör efter yttrande av kreditanstalten underställas nämnden. Detta bör dock inte gälla beträffande beslut i avskrivningsärende, som fattats av generalpoststyrelsen eller riksbanken.

Frågan om kostnader för den administrativa handläggningen av avskrivningssystemet har berörts av *garantilånenämnden*, som framhåller att om den föreslagna reformen skall träda i kraft den 1 juli 1961 förberedelserna inom nämnden måste påbörjas redan under innevarande budgetår. Nämnden yttrar dessutom i huvudsak följande.

I första hand betyder detta, att ett tilläggsanslag av 10 000 kronor för budgetåret 1960/61 avseende omkostnader för iordningställande av blanketter m. m. kräves. Enligt nämndens mening är vidare dess nuvarande personalstyrka ej tillräcklig för handläggningen av förberedelserna. En förstärkning av denna torde sålunda krävas redan under innevarande budgetår med dels en extra tjänsteman i amanuensgrad, dels ett skrivbiträde. Kostnaderna härför beräknas till cirka 10 000 kronor. Garantilånenämnden hemställer därför, att ett tilläggsanslag till avlöningar och omkostnader av tillhoppa 20 000 kronor för budgetåret 1960/61 beviljas.

Även under budgetåret 1961/62 beräknar garantilånenämnden behov föreligga av samma personalförstärkning. Nämnden hemställer således, att det i årets statsverksproposition föreslagna anslaget till avlöningar, å 93 000 kronor, höjes med 32 000 kronor till 125 000 kronor. Vidare torde garantilånenämndens omkostnader under nästa budgetår komma att öka till följd av administrationen av avskrivningssystemet. Denna kostnadsökning, vari ingår bland annat inköp av viss kontorsutrustning, beräknas till cirka 5 000 kronor. Garantilånenämnden hemställer därför, att det i statsverkspropositionen föreslagna anslaget av 27 000 kronor till omkostnader höjes till 32 000 kronor.

VI. Kostnadsberäkningar

Under hand har från garantilånenämnden erhållits en inom nämndens kansli upprättad överslagsberäkning av de kostnader som reformen beräknas komma att medföra under budgetåren 1961/62—1966/67. Kalkylen grundar sig på en summering av de lån, som beviljats till och med den 30 juni 1960, samt en beräkning av långivningen innevarande budgetår. Budgetåret 1966/67 har valts som sista budgetår i kalkylen av det skälet, att den totala utlåning, för vilken staten på ett eller annat sätt kan beräknas ha iklätt sig förbindelse vid reformens förutsatta ikraftträdande, kan antagas ha avskrivits senast nämnda budgetår. Med beaktande av den för respektive låneformer gällande praxis beräknas nämligen den genomsnittliga tiden mellan tidpunkterna för beviljande av lån och första amorteringstillfället till högst sex år. I kalkylen har därjämte hänsyn tagits till en antagen omfattning av lån, som därutöver i vissa fall beviljas från och med budgetåret 1961/62 till och med budgetåret 1966/67 och under denna tidsperiod avskrivs.

Vidare utgår kostnads-kalkylen från den tekniska promemorians förslag, att avskrivningen budgetåret 1961/62 skall avse såväl alla de lån, som börjat amorteras före den 1 juli 1961, som de lån vilka börjar amorteras under nämnda budgetår. Den beräknade avskrivningen under därpå följande budgetår avser lån, som under respektive budgetår skulle komma in i amorteringsgången. I överslagsberäkningen förutsättes dessutom, att erforderliga medel för avskrivning av garantilån anvisas från åttonde huvudtitelns anslag till kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig

kreditgaranti. Kostnaderna för avskrivning av lån ur de statliga lånefonderna förutsättes däremot komma att belasta respektive fonder. I enlighet med den tekniska promemorians förslag har därvid räknats med att den minskning av de till fonderna inflytande amorteringarna, som avskrivningen kommer att medföra, kompenseras genom en motsvarande ökning av investeringsanslagen.

I samband med den i det föregående lämnade redogörelsen för olika former av lånestöd åt studerande har redovisats utlåningen avseende garantilån samt från de olika lånefonderna. Den sammanlagda lånesumman, för vilken säkerhet av statlig kreditgaranti lämnats, uppgick den 30 juni 1960 till 192,1 miljoner kronor. Den sammanlagda utlåningen den 31 december 1960 från lånefonderna utgjorde 144,3 miljoner kronor; härvid har i fråga om värnpliktslånefonden endast räknats med lån vilka beviljats för studier. I nämnda totala lånesummor ingår emellertid ett stort antal lån, å vilka amorteringar ännu icke börjat inflyta. Vid beräkning av kostnaderna budgetåret 1961/62 för den föreslagna avskrivningen av studielån har hänsyn tagits endast till lån, å vilka amortering påbörjats före den 1 juli 1961 eller kan beräknas bli påbörjad under 1961/62. Den sammanlagda lånesumman av garantilån, vilkas amorteringsplaner börjat löpa före den 1 juli 1961, har med utgångspunkt i utestående lån den 30 juni 1960 beräknats till 75 miljoner kronor, medan motsvarande summa för sådana garantilån, å vilka amortering torde komma att påbörjas under budgetåret 1961/62 har beräknats till 15 miljoner kronor. Den totala utlåningen från universitetslånefonden avseende lån å vilka amorteringen påbörjats före den 1 juli 1961 har på likartat sätt beräknats till 13 miljoner kronor, medan utlåningen avseende lån som börjar amorteras under nästa budgetår har förutsatts komma att uppgå till 5 miljoner kronor. Motsvarande summor har för allmänna studielånefondens del uppskattats till 27 respektive 13 miljoner kronor och för värnpliktslånefondens del till 0,7 miljoner kronor respektive 0,5 miljoner kronor. Den sammanlagda summan av den utlåning, som under budgetåret 1961/62 kan beräknas bli föremål för avskrivning, uppgår till 149,2 miljoner kronor. I enlighet med förevarande förslag har antagits, att 25 procent av ifrågakvarande summa kommer att avskrivas nämnda budgetår, vilket alltså innebär ett belopp av i runt tal 37 miljoner kronor.

I följande sammanställning redovisas den uppgjorda beräkningen avseende vart och ett av budgetåren 1961/62—1966/67 av avskrivningsberättigade lånesummor samt av kostnaderna för en tjugofemprocentig avskrivning. Beräkningen omfattar, som förut nämnts, endast sådana lån som kan bli föremål för avskrivning under perioden 1961/62—1966/67. Det har förutsatts, att en genomsnittlig tid av sex år förflyter mellan det att ett lån beviljats och den första amorteringen sker. Lån som medgivits under budgetåret 1960/61 har således i princip antagits komma in i amorteringsgången 1966/67. Undantag härifrån utgör dels akademikerlån och polislån,

för vilka amorteringen i allmänhet börjar ett år efter beviljandet, dels lån från allmänna studielånefonden, där motsvarande tid antagits vara fyra år. De för budgetåren 1965/66 och 1966/67 redovisade totala lånesummorna från sistnämnda fond utgör en uppskattning, som grundar sig på omfattningen av dels den nuvarande, dels den för budgetåren 1961/62 och 1962/63 beräknade utlåningen. Hänsyn har vidare endast tagits till den beräknade utlåning från värnpliktslånefonden som avser studier; sådana lån utgör i genomsnitt cirka 90 procent av den totala utlåningen från fonden. Beräkningen har givit följande resultat.

Budgetår varunder avskrivning sker	Lån med statlig kreditgaranti		Lånefonden för universitetsstudier		Allmänna studie- lånefonden		Värnplikts- lånefonden		Samtliga låneformer	
	Avskriv- ningsbe- rättigad utlåning milj. kr.	Avskriv- nings- belopp milj. kr.	Avskriv- ningsbe- rättigad utlåning milj. kr.	Avskriv- nings- belopp milj. kr.	Avskriv- ningsbe- rättigad utlåning milj. kr.	Avskriv- nings- belopp milj. kr.	Avskriv- ningsbe- rättigad utlåning milj. kr.	Avskriv- nings- belopp milj. kr.	Avskriv- ningsbe- rättigad utlåning milj. kr.	Avskriv- nings- belopp milj. kr.
1961/62 ..	90	22	18	4,5	40	10,0	1,2	0,3	149,2	37
1962/63 ..	18	5	7	2,0	16	4,0	0,5	0,1	41,5	11
1963/64 ..	24	6	7	2,0	18	4,5	0,5	0,1	49,5	12
1964/65 ..	33	8	8	2,0	19	5,0	0,6	0,1	60,6	15
1965/66 ..	37	9	8	2,0	22	5,5	0,7	0,2	67,7	17
1966/67 ..	42	11	12	3,0	23	5,5	0,7	0,2	77,7	20
Summa	244	61	60	15,5	138	34,5	4,2	1,0	446,2	112

Av sammanställningen framgår, att kostnaden för den föreslagna avskrivningen av garantilån, vilken bör upptagas under driftbudgeten, har beräknats till 22 miljoner kronor budgetåret 1961/62 samt att lånefonderna samma budgetår kan komma att belastas med en avskrivning av sammanlagt nära 15 miljoner kronor. Minskningen av kostnaderna budgetåret 1962/63 har ansetts bero på att avskrivning detta budgetår — liksom de därpå följande budgetåren — blir aktuell endast för de lån, som då kommer in i amorteringsgången. Den stigande tendens, som sammanställningen utvisar i fråga om kostnaderna efter budgetåret 1962/63, sammanhänger med de senaste årens ökning av antalet studerande. Totalt har för tiden 1961/62—1966/67 kostnaden för avskrivning av garantilån beräknats till 61 miljoner kronor. Lånefonderna har under samma tid beräknats komma att bli belastade med en avskrivning uppgående till sammanlagt 51 miljoner kronor.

Som utvecklats i det föregående har det förutsatts, att lånefonderna kompenseras för det bortfall av amorteringar, som kommer att inträffa, därest 25 procent av utlåningen från fonderna avskrivs. Ifrågasvarande amorteringsbortfall inträffar för universitetslånefondens och allmänna studielånefondens del först från och med budgetåret 1962/63. Orsaken härtill är, att amorteringar av lån från fonderna verkställes blott en gång om året — i

december — vilket vid tillämpning av de i den tekniska promemorian föreslagna reglerna kommer att innebära, att de första nedskrivna amorteringsbeloppen inflyter i fonderna först i december 1962.

I följande sammanställning redovisas det beräknade bortfallet av amorteringar avseende lånefonderna under budgetåren 1961/62—1964/65. För universitetslånefondens del har redovisningen dock utsträckts till och med budgetåret 1966/67, vilket sammanhänger med den i jämförelse med övriga fonder längre tid som förflyter mellan det att lån beviljats och den första amorteringen inflyter. Från och med budgetåret 1967/68 kan således lån från fonden, vilka beviljats 1961/62 och vilkas amorteringsplaner fastställts med hänsynstagande till den föreslagna avskrivningen, i princip beräknas ha kommit in i amorteringsgången. För lån från de båda övriga fonderna har detta förhållande förutsatts inträffa redan budgetåret 1965/66. Under övergångstiden fram till budgetåren 1965/66 respektive 1967/68 har vid beräkningen av amorteringsbortfallet hänsyn tagits till att vissa låntagare kan antagas komma att begära, att avskrivningen skall få formen av en över hela amorteringstiden fördelad minskning av amorteringsbeloppen. För värnpliktslånefondens del har — på grund av den förhållandevis korta amorteringstiden för lån ur denna fond — antagits att samtliga låntagare kommer att begära sådan minskning. I fråga om de båda övriga fonderna har förutsatts, att omkring hälften av låntagarna kommer att begära lägre amortering. Från dessa utgångspunkter har följande siffror över beräknad amortering och amorteringsbortfall erhållits.

Budgetår	Lånefonden för universitetsstudier			Allmänna studielånefonden			Värnpliktslånefonden		
	Beräknad amortering		Amorteringsbortfall milj. kr.	Beräknad amortering		Amorteringsbortfall milj. kr.	Beräknad amortering		Amorteringsbortfall kr.
	Ursprunglig milj. kr.	Efter avskrivning milj. kr.		Ursprunglig milj. kr.	Efter avskrivning milj. kr.		Ursprunglig kr.	Efter avskrivning kr.	
1961/62 ..	1,9	—	—	10,0	—	—	500 000	375 000	125 000
1962/63 ..	2,4	2,1	0,3	11,8	10,3	1,5	500 000	375 000	125 000
1963/64 ..	2,9	2,5	0,4	13,7	12,0	1,7	500 000	375 000	125 000
1964/65 ..	3,4	3,0	0,4	16,8	14,7	2,1	500 000	375 000	125 000
1965/66 ..	3,9	3,4	0,5	—	—	—	—	—	—
1966/67 ..	4,8	4,2	0,6	—	—	—	—	—	—

I detta sammanhang torde få anmälas garantilånenämndens framställning angående medelsanvisning för budgetåret 1961/62 till det i riksstaten under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti. Från ifrågavarande anslag har hittills bestritts kostnader för avskrivning av lån med statlig kreditga-

ranti i vissa fall då låntagaren avlidit. Anslaget är för innevarande budgetår uppfört med 100 000 kronor (statsliggaren s. 637).

Garantilånenämnden hemställer, att medelsanvisningen för ifrågavarande ändamål höjes med 50 000 kronor till 150 000 kronor budgetåret 1961/62. Som motivering härför anför nämnden följande.

Under budgetåret 1959/60 avskrevs å 8 akademikerlån 82 159 kronor och å 8 garantilån till studerande 66 212 kronor eller å tillsammans 16 lån sammanlagt 148 371 kronor. I samtliga fall orsakades avskrivningen av låntagarens frånfalle. För närvarande är ytterligare 16 dödsfall anmälda hos nämnden, aktualiserande avskrivning av en garantisumma på sammanlagt cirka 162 000 kronor.

VII. Departementschefen

Den totala studieskultsättningen har under senare år tilltagit i en omfattning som är ägnad att väcka allvarlig oro. Under perioden 1951/52—1959/60 har antalet närvarande studerande vid universitet och högskolor stigit från över 18 000 till nära 33 000. Under samma tid har den årliga summan av studielån förmedlade av statsstipendienämnderna, d. v. s. garantilån till studerande samt lån från statens lånefond för universitetsstudier, stigit från 9,5 till över 46,5 miljoner kronor. Denna ökning beror dels på en förskjutning från icke-statliga till statliga lån, dels på en ökad lånebenägenhet bland de studerande, vilken bland annat betingas av stegrade levnadskostnader och av att föräldrarnas bidrag till barnens högre studier i form av lån eller gåvor kraftigt minskat. Självfallet har härigenom den individuella skultsättningen starkt ökat.

Med en ökad studieskultsättning utsättes ett växande antal personer med högre utbildning för ekonomiska påfrestningar, vilka i många fall inte står i rimlig proportion till inkomsternas storlek. Särskilt kännbart torde detta förhållande vara för vissa relativt lågavlönade grupper. För det stora flertalet låntagare sammanfaller dessutom amorteringarna under de första åren efter examen med familjebildning och bosättning.

I skilda sammanhang har understrukits angelägenheten av att främja rekryteringen till högre studier av begåvade och studielämpliga ungdomar utan hänsynstagande till deras individuella ekonomiska möjligheter till högre utbildning. Det torde stå klart, att den bästa rekryteringsfrämjande åtgärden är stipendiering. Det statliga stipendiesystemet har under det senaste årtiondet utbyggt förhållandevis snabbt. När den utbyggnad, varom 1960 års riksdag fattade beslut, om något år slagit igenom, kommer omkring hälften av de studerande att under i genomsnitt halva studietiden ha ungefär hälften av sina studiekostnader täckta. Återstående kostnader måste sålunda täckas på annat sätt, i betydande grad genom lån. Den omständigheten, att stipendieringen redan nu vidgat rekryteringen av stude-

rande från ekonomiskt mindre bärkraftiga samhällsskikt, har samtidigt skärpt behovet av studiekredit.

En långsiktig lösning av studiefinansieringsproblemen bör enligt min mening främst ske genom någon form av utbyggnad av stipendiesystemet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att studiesociala utredningen enligt sina direktiv har att verkställa en översyn av de studiesociala åtgärderna på den högre utbildningens område. Denna översyn förutsättes utmyнна i ett handlingsprogram, som dels bör utformas mot bakgrunden av vad som kan anses vara praktisk samhällsekonomisk politik i fråga om att satsa på utbildning, dels också bör utförligt och konkret belysas med hänsyn till dess samhällsekonomiska och statsfinansiella konsekvenser. Utredningen skall även pröva hur avvägningen mellan olika direkta stödformer, såsom stipendier och lån, på lämpligaste sätt bör ske. I avvaktan på de sakkunnigas förslag framstår det enligt min mening som en angelägen uppgift att genom omedelbara åtgärder lindra verkningarna av den studieskuldssättning, som utgör ett så framträdande inslag i det nuvarande studiefinansieringssystemet.

Frågan om studiekostnaders behandling i skattehänseende har länge diskuterats. Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen har frågan utretts av skattelagssakkunniga, som i följd lagt fram ett betänkande i ämnet. Skattelagssakkunniga har bland annat utarbetat ett förslag om rätt att vid inkomstbeskattning under vissa förutsättningar erhålla avdrag för 60 procent av amorteringar av studielån med statlig kreditgaranti samt av lån från statens lånefond för universitetsstudier. I betänkandet redovisas ingående både de motiv som talar för och de som talar mot en sådan anordning. I samband därmed har de sakkunniga uttalat, att åtskilliga skäl kan anföras för att — därest hänsyn från det allmännas sida anses böra tas till den omständigheten att vissa personer med dyrbarare utbildning tynges av studieskulder — denna grupps speciella förhållanden i stället kan beaktas genom direkta statsbidrag till amorteringarna. På grund av de betänkligheter, som de föreslagna avdragsreglerna är ägnade att framkalla, har de sakkunniga funnit, att ett sådant system med direkta bidrag kan vara värt att överväga. Frågan om ett dylikt bidragssystem har dock inte legat inom ramen för de sakkunnigas uppdrag.

Såsom framgår av den i augusti 1960 upprättade promemorian angående stöd åt de studieskuldssatta — förslagspromemorian — har vid ärendets fortsatta beredning frågan om införande av någon form av bidragssystem ytterligare övervägts. Den effektivaste och administrativt enklaste formen för ett sådant system uppnås enligt promemorian genom en för alla enhetlig procentuell avskrivning av studieskulden. Avskrivningens storlek föreslås bli 25 procent, vilket kommer att ge i stort sett samma totala stöd som den av skattelagssakkunniga föreslagna avdragsrätten. Avskrivningen föreslås

vidare omfatta icke blott studielån med statlig kreditgaranti och lån från statens lånefond för universitetsstudier utan även lån från allmänna studielånefonden samt lån för studier från värnpliktslånefonden; promemorian går sålunda i detta avseende betydligt längre än skattelagssakkunnigas förslag.

I den i december 1960 upprättade promemorian angående vissa tekniska frågor rörande avskrivning av studielån — den tekniska promemorian — behandlas frågan om tidpunkten och formerna för avskrivningen samt statens utbetalning till kreditinstituten av de mot avskrivningen svarande beloppen. Promemorian förslår i huvudsak följande. Budgetåret 1961/62 nedskrivs med 25 procent den då befintliga skulden i fråga om såväl de lån, vilka börjat amorteras före den 1 juli 1961, som de lån, vilka börjar amorteras under nämnda budgetår. Budgetåren därefter omfattar avskrivningen de lån som börjar amorteras under respektive budgetår. Kreditinstituten ersättes för avskrivning av studielån med statlig kreditgaranti från det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till kostnader för avskrivning av sådana lån. Kostnaderna för avskrivning av lån från de statliga lånefonderna debiteras respektive fonder. Den minskning av de till fonderna inflytande amorteringarna, som avskrivningen medför, bör enligt promemorian successivt kompenseras genom en motsvarande ökning av investeringsanslagen till fonderna.

De invändningar av principiell och annan art mot den av skattelagssakkunniga utformade avdragsrätten, som kommit fram i diskussionen, och som även redovisats i de sakkunnigas betänkande, kan sammanfattas på följande sätt.

Förslaget bryter mot principen att avdrag inte medges för kapitalavbetalningar av skuld eller för utbildningskostnad. Det framstår som svårt att ge en tillfredsställande principiell motivering för en avdragsrätt av föreslagen art. Ett förverkligande av förslaget skulle därför komma att framstå som ett privilegium för en viss grupp skatteskyldiga.

En rätt till avdrag för amorteringar av vissa studielån innebär även att strävandena att förenkla skattelagstiftningen motverkas, och ett icke oväsentligt merarbete för taxeringsnämnderna kan befaras. Ett särskilt skäl att tillmäta dessa synpunkter vikt är, att skattelagstiftningen för närvarande är föremål för en samlad översyn; partiella reformer på skattelagstiftningens område bör inte utan mycket vägande skäl genomföras, medan denna översyn pågår.

Avdragsrätten skulle till följd av skatteskalans progressivitet medföra, att stödets omfattning växer med den skattskyldiges inkomst. Det framstår inte som en rimlig avvägning att stödet blir minst för den som bäst behöver det. Det skulle helt utebli hos sådana som saknar förvärvsinkomst, bland annat hos kvinnliga akademiker som exempelvis för vårdnaden av sina barn avstår från förvärvsarbete.

Om man väger avdragsrätten mot rätten till avskrivning, medför den senare enligt min mening vissa uppenbara fördelar. Stödets omfattning kommer inte att bero av låntagarens inkomst utan kommer i stället att stå i direkt proportion till den utbildning han genomgått och för vilkens genomförande han skuldsatt sig. Avskrivningen av studieskulder är administrativt enkel och föga kostsam att handlägga. Den kommer med den utformning som föreslagits att med en gång komma alla de låntagare tillgodo, som för närvarande håller på att amortera sina studieskulder eller som börjar göra detta vid den tidpunkt avskrivningsrätten införes. I motsats till vad som skulle ha blivit fallet vid ett genomförande av skattelagssakkunnigas förslag, kommer räntan på den del av lånet som skrives av att — såsom framgår av den tekniska promemorian — falla bort vid första amorteringstillfället.

Avskrivningssystemet får sin främsta betydelse för de akademiker, som nu amorterar eller just skall börja amortera sina studieskulder men som inte haft tillgång till stipendier i samma utsträckning som dagens och morgondagens studentgenerationer kommer att få. Dessa akademiker har därför i oproportionerligt hög grad tvingats att skuldsätta sig. Från rättvisesynpunkt är det angeläget att även denna kategori blir delaktig av samhällets stödåtgärder för att lindra studieskuldsättningens bördor. Men även för dagens studentgeneration utgör avskrivningen — i avvaktan på ett framtida utbyggt stipendieringssystem — en värdefull komplettering till de studiesociala åtgärderna under utbildningstiden.

På grund av det förhållandet, att rätten till avskrivning måste förutsätta en skuld, kommer visserligen de, som av någon anledning i förväg återbetalat sina lån, inte att bli delaktiga av reformen. Någon absolut rättvisa i detta hänseende torde dock inte vara möjlig att åstadkomma och hade heller inte varit möjlig vid ett genomförande av skattelagssakkunnigas förslag.

Från de utgångspunkter jag här redovisat förordar jag, att ett avskrivningssystem införes med den huvudsakliga utformning som angivits i de båda promemoriorna. Jag finner således, att den i förslagspromemorian valda avskrivningsandelen, nämligen 25 procent, är rimligt avvägd. En avskrivning av denna omfattning innebär en avsevärd lättnad i den skuldbörda, som åvilar och med nuvarande studiefinansieringssystem kan komma att åvila de studieskuldsatta.

Mot den i det föregående framlagda överslagsberäkningen avseende kostnaderna för avskrivningen av studielån under perioden 1961/62—1966/67 har jag inte funnit anledning till erinran. För budgetåret 1961/62 beräknas ett medelsbehov på riksstaten av cirka 22 miljoner kronor; därtill kommer en debitering samma budgetår å de statliga fonderna av omkring 15 miljoner kronor. Det bör understrykas, att överslagsberäkningen — i synnerhet vad gäller kostnaderna från och med budgetåret 1962/63 -- bör

betraktas som en uppskattning av totalkostnaderna för reformens genomförande under de närmaste budgetåren.

Jag föreslår, att medel till kostnader för avskrivning av studielån med statlig kreditgaranti anvisas under det nu under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti. Garantilånenämnden har, såsom framgår av min tidigare lämnade redogörelse, hemställt om en ökning med 50 000 kronor till 150 000 kronor av medelsanvisningen under nämnda anslag för avskrivning enligt nu gällande regler av lån i vissa fall, bland annat då låntagare avlidit. Med beaktande även av medelsbehovet för sådan avskrivning förordar jag, att ifrågakvarande anslag för nästa budgetår uppföres med ett avrundat belopp av 22 000 000 kronor.

Ett genomförande av avskrivningssystemet innebär också, att investeringsanslagen till statens lånefond för universitetsstudier, allmänna studielånefonden samt värnpliktslånefonden efter hand bör ökas i relation till det bortfall av amorteringar, som orsakas av avskrivningarna. Det torde få ankomma på berörda lånemyndigheter att för respektive budgetår beräkna storleksordningen av ifrågakvarande amorteringsbortfall.

Härutöver vill jag ytterligare framhålla följande. En reform, som går ut på att minska den enskildes lånekostnader genom att erbjuda honom fördelaktigare villkor än som är vanligt på lånemarknaden, kommer naturligtvis att öka antalet legitima låneansökningar. De fördelaktigare lånevillkoren kan väl också i enstaka fall tänkas komma att fresta till försök att få till stånd lån för andra syften än studier. Nuvarande villkor för erhållande av lån samt av respektive lånemyndigheter tillämpad praxis utgör emellertid en spärr mot ett obehörigt utnyttjande av lånemöjligheterna. Garantilån och lån från de statliga lånefonderna utlämnas inte utan att sökanden styrkt studielämplighet samt behov av studiekredit. Vid lånets utbetalning skall därtill i regel styrkas, att låntagaren bedriver studier vid avsedd läroanstalt. Lån beviljas endast för ett år i sänder, och för att erhålla fortsatt lån måste låntagaren kunna styrka att studier alltjämt bedrivs med omsorg och framgång. Jag förutsätter emellertid, att statsstipendienämnderna och övriga lånemyndigheter inför den ökning av låneansökningsfrekvensen, som kan förväntas, skärper sin uppmärksamhet på frågor av här berörd art samt att garantilånenämnden, sedan erfarenheter av systemets tillämpning vunnits, fortlöpande redovisar dessa och, om behov därav skulle visa sig föreligga, vidtar erforderliga åtgärder.

Med anledning av vissa synpunkter, som framkommit vid remissbehandlingen av de båda departementspromemoriorna, vill jag vidare framhålla följande.

Garantilånenämnden har rest frågan huruvida avskrivna belopp kan tänkas bli föremål för beskattning. Efter samråd med chefen för finansdepar-

tementet vill jag uttala, att någon grund för inkomstbeskattning av vederbörande låntagare för avskrivet lånebelopp inte synes föreligga.

Statskontoret har föreslagit, att utbetalning till kreditanstalterna av belopp, som avskrivits av lån med statlig kreditgaranti, skall ombesörjas av ämbetsverkets fondbyrå i stället för — som förutsatts i den tekniska promemorian — av garantilånenämnden. Då statskontorets förslag synes mig mest rationellt och då det kan genomföras utan särskild personalförstärkning förordar jag för egen del att utbetalningen sker på det av ämbetsverket föreslagna sättet.

Garantilånenämnden har med hänvisning till de kostnader, som den administrativa handläggningen av avskrivningssystemet kan väntas ge upphov till, hemställt om ytterligare medelsanvisning till avlöningar och omkostnader vid nämnden. För innevarande budgetår torde medel för ifrågasvarande ändamål böra anvisas genom överskridande av berörda anslag. Med hänsyn till svårigheten att nu överblicka storleksordningen av nämnda kostnader för budgetåret 1961/62 torde samma förfaringssätt böra tillämpas även nästa budgetår.

Med anledning av vissa synpunkter, som framkommit rörande utformningen och tillämpningen av de föreslagna reglerna för avskrivningen av studielån, vill jag fästa uppmärksamheten på följande av remissinstanserna berörda frågor, nämligen klarläggandet av rättsläget om låntagaren avbryter sina studier eller avlider, frågan om avskrivning av lån som uppsagts till återbetalning, låntagarens rätt att överklaga beslut av lånemyndighet m. m. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att lösa dylika spörsmål liksom frågan om avskrivningssystemets detaljutformning i övrigt. Jag förutsätter därvid, att garantilånenämnden — i förekommande fall efter samråd med övriga berörda myndigheter — skall avge förslag till härutinnan erforderliga föreskrifter. Vidare förutsätter jag, att de tillämpningsbestämmelser och anvisningar, som kan komma att krävas, får meddelas av garantilånenämnden och övriga berörda lånemyndigheter.

Slutligen vill jag upptaga två detaljfrågor, som inte anknyter till den nu aktuella reformen men som berör låneverksamheten i dess helhet.

Genom beslut av föregående års riksdag (Prop. 1960: 89; SU 131; Rskr 314) utvidgades naturastipendiesystemet till att omfatta de studerande vid jordbrukets högskolor. Redan dessförinnan hade ifrågasvarande läroanstalter, med undantag av den högre trädgårdskursen vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, såtillvida infogats i det studiesociala stödsystemet, att de studerande vid läroanstalterna äger rätt att söka statsgaranterat studielån och lån från statens lånefond för universitetsstudier. Jag förordar nu, att sistnämnda rätt utvidgas till att även omfatta de studerande vid den högre trädgårdskursen vid Alnarpsinstitutet. Därest riksdagen inte har något att erinra mot detta skulle således de hortonomie studerande bli delaktiga

av samma studiesociala förmåner som övriga studerande vid högre utbildningsanstalter.

Vidare har Sveriges jordbrukskasseförbund i skrivelse den 2 februari 1961 hemställt om rätt för jordbrukskassa att utlämna lån med statlig kreditgaranti åt den som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen. I skrivelsen hänvisas till att enligt gällande bestämmelser jordbrukskassa må utlämna garantilån till studerande. Med anledning härav tillstyrker jag bifall till jordbrukskasseförbundets framställning. Därest riksdagen inte har något att erinra däremot torde således även lån med statlig kreditgaranti åt den som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen få utlämnas av jordbrukskassa.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

a) att godkänna av mig i det föregående förordade grunder för avskrivning av kapitalskuld å lån med statlig kreditgaranti åt den som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen, å garantilån till studerande, å garantilån åt flyktingstudenter, å lån med statlig kreditgaranti åt den som genomgått polisskola samt å lån från statens lånefond för universitetsstudier och allmänna studielånefonden ävensom å lån för studier från värnpliktslånefonden;

b) att till *Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti* för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 22 000 000 kronor;

c) att medgiva, att den under förslagsanslaget *Garantilånenämnden: Avlöningar upptagna anslagsposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal* må budgetåren 1960/61 och 1961/62 överskridas i den utsträckning, som fordras i anledning av avskrivningssystemets införande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Inga Bäcklin

I N N E H A L L

	Sid.
I. Inledning	2
II. Nuvarande former av lånestöd åt studerande	3
III. Avdragsrätt vid amortering av studieskulder	6
Skattelagssakkunniga	7
Yttranden	7
IV. Avskrivning av viss del av studieskulder	8
Förslagspromemorian	9
Yttranden	12
V. Undersökning av vissa tekniska frågor	16
Den tekniska promemorian	16
Yttranden	18
VI. Kostnadsberäkningar	20
VII. Departementschefen	24
